WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 1 marca 2005 r. *

W sprawie C-281/02

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie Protokołu z dnia 3 czerwca 1971 r. w sprawie wykładni przez Trybunał Sprawiedliwości Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Court of Appeal (England and Wales) Civil Division (Zjednoczone Królestwo) postanowieniem z dnia 5 lipca 2002 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 31 lipca 2002 r., w postępowaniu

Andrew Owusu

przeciwko

N. B. Jacksonowi, działającemu pod nazwą handlową „Villa Holidays Bal-Inn Villas",

Mammee Bay Resorts Ltd,

* Język postępowania: angielski.

Mammee Bay Club Ltd,

The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd,

Consulting Services Ltd,

Town & Country Resorts Ltd,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: P. Jann, prezes pierwszej izby, pełniący obowiązki prezesa, C. W. A. Timmermans i A. Rosas, prezesi izb, C. Gulmann, J.-P. Puissochet i R. Schintgen (sprawozdawca), N. Colneric, S. von Bahr i J. N. Cunha Rodrigues, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Léger,
sekretarz: L. Hewlett, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 4 maja 2004 r.,

rozważywszy uwagi na piśmie przedstawione:

— w imieniu A. Owusu przez R. Plendera, QC, i P. Meada, barrister,

— w imieniu N. B. Jacksona przez B. Doherty'ego i C. Thomanna, solicitors,

— w imieniu Mammee Bay Club Ltd, The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd i Town & Country Resorts Ltd przez P. Sherringtona, S. Armstrong i L. Lamb, solicitors,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez K. Manjiego, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez D. Lloyda-Jonesa, QC,

— w imieniu rządu niemieckiego przez R. Wagnera, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez A.-M. Rouchaud-Joët i M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 14 grudnia 2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, str. 32) w brzmieniu zmienionym Konwencją z dnia 9 października 1978 r. w sprawie

przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Dz.U. L 304, str. 1 i — tekst zmieniony — str. 77), Konwencją z dnia 25 października 1982 r. w sprawie przystąpienia Republiki Greckiej (Dz.U. L 388, str. 1) oraz Konwencją z dnia 26 maja 1989 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalskiej (Dz.U. L 285, str. 1, dalej zwanej „konwencją brukselską").

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu powstałego między A. Owusu a N. B. Jacksonem, działającym pod nazwą handlową „Villa Holidays Bal-Inn Villas" i kilkoma spółkami prawa jamajskiego w następstwie wypadku na Jamajce, wskutek którego A. Owusu doznał uszkodzenia ciała.

Ramy prawne

Konwencja brukselska

3 Z preambuły konwencji brukselskiej wynika, że ma ona na celu ułatwienie wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych, zgodnie z art. 293 WE, oraz umocnienie we Wspólnocie ochrony prawnej osób, które mają w niej miejsce zamieszkania. Preambuła wskazuje również, że w tym celu należy określić międzynarodową jurysdykcję sądów umawiających się państw.

4 Przepisy dotyczące jurysdykcji znajdują się w tytule II konwencji brukselskiej. Zgodnie z brzmieniem art. 2 tej konwencji:

„Z zastrzeżeniem przepisów niniejszej konwencji osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium Umawiającego się Państwa mogą być, niezależnie od ich obywatelstwa, pozywane przed sądy tego państwa.

Do osób, które nie są obywatelami tego państwa, w którym mają miejsce zamieszkania, stosuje się przepisy jurysdykcyjne właściwe dla obywateli tego państwa" [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej konwencji poniżej].

5 Artykuł 5 pkt 1 i 3 wspomnianej konwencji stanowią jednakże, że dana osoba może być pozwana w innym umawiającym się państwie, a mianowicie, jeżeli przedmiotem postępowania jest umowa lub roszczenie wynikające z umowy — przed sąd miejsca, gdzie zobowiązanie będące podstawą roszczenia zostało wykonane albo miało być wykonane, oraz jeżeli przedmiotem jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego — przed sąd miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.

6 Ponadto konwencja brukselska ma na celu zapobieżenie wydaniu sprzecznych orzeczeń. Tak też zgodnie z brzmieniem art. 21 dotyczącego zawisłości sporu:

„Jeżeli przed sądami różnych Umawiających się Państw zawisły spory o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sąd, przed który wytoczono powództwo później, [...] [z urzędu] zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed który wytoczono powództwo najpierw.

Jeżeli stwierdzona zostanie jurysdykcja sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który wytoczono powództwo później, stwierdza brak swej jurysdykcji na rzecz tego sądu".

7 Artykuł 22 tej konwencji przewiduje:

„Jeżeli przed sądy różnych Umawiających się Państw zostaną wytoczone powództwa, które pozostają ze sobą w związku, sąd, przed który wytoczono powództwo później, może zawiesić postępowanie, o ile oba powództwa są rozpoznawane w pierwszej instancji.

Sąd, przed który wytoczono powództwo później, może na wniosek strony stwierdzić brak swej jurysdykcji, jeżeli połączenie spraw pozostających ze sobą w związku jest dopuszczalne przez jego prawo, a sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo, ma jurysdykcję w obu sprawach.

W rozumieniu niniejszego artykułu uważa się, że sprawy pozostają ze sobą w związku, jeżeli istnieje między nimi tak ścisła więź, że pożądane jest ich łączne rozpoznanie i rozstrzygnięcie w celu uniknięcia wydania w oddzielnych postępowaniach sprzecznych ze sobą orzeczeń".

Prawo krajowe

8 Zgodnie z doktryną forum non conveniens, znaną w prawie angielskim, sąd krajowy może wyłączyć swoją jurysdykcję ze względu na to, że sąd innego państwa, również mający jurysdykcję, jest obiektywnie bardziej odpowiedni dla rozpoznania sporu, to znaczy jest tym sądem, przed którym spór może być rozstrzygnięty w sposób odpowiedni, biorąc pod uwagę interesy wszystkich stron i cele wymiaru sprawiedliwości (wyrok House of Lords z 1986 r. w sprawie Spiliada Maritime Corporation przeciwko Cansulex Ltd, 1987, AC 460, spéc. str. 476).

9 Sąd angielski, który zdecyduje się na wyłączenie swojej jurysdykcji przy zastosowaniu wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens zawiesza postępowanie, wskutek czego postępowanie czasowo nie toczy się, lecz może zostać podjęte, w sytuacji gdyby przykładowo okazało się, że sąd zagraniczny nie ma jurysdykcji do rozpoznania sporu lub że powód nie mógłby skutecznie dochodzić przed nim swoich praw.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

10 W dniu 10 października 1997 r. A. Owusu, obywatel brytyjski zamieszkały w Zjednoczonym Królestwie, podczas pobytu na wakacjach na Jamajce uczestniczył w bardzo poważnym wypadku. Nurkując w morzu w miejscu, gdzie woda sięgała do pasa, uderzył w podwodną ławicę piaszczystą i doznał urazu w postaci złamania piątego kręgu szyjnego, co spowodowało paraliż wszystkich kończyn.

11 W następstwie tego wypadku A. Owusu wniósł w Zjednoczonym Królestwie pozew z tytułu odpowiedzialności kontraktowej przeciwko N. B. Jacksonowi, również zamieszkałemu w tym państwie. Ten ostatni wynajął bowiem powodowi willę na wakacje w Mammee Bay (Jamajka). Zdaniem A. Owusu, umowa, która zapewniała mu dostęp do prywatnej plaży, przewidywała w sposób domyślny, że plaża ta była przeciętnie bezpieczna i wolna od ukrytych niebezpieczeństw.

12 A. Owusu wniósł również w Zjednoczonym Królestwie pozew z tytułu odpowiedzialności za czyn podobny do czynu niedozwolonego przeciwko kilku spółkom jamajskim, tj. Mammee Bay Club Ltd (dalej zwanej „trzecią pozwaną w sprawie przed sądem krajowym"), właścicielce użytkującej plażę w Mammee Bay, która zapewniła powodowi bezpłatny dostęp do tej plaży, The Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd (dalej zwanej „czwartą pozwaną w sprawie przed sądem krajowym"), która prowadzi centrum wakacyjne w sąsiedztwie Mammee Bay i której klienci mieli również zezwolenie na dostęp do wspomnianej plaży, oraz Town & Country Resorts Ltd (dalej zwanej „szóstą pozwaną w sprawie przed sądem krajowym"), która prowadzi duży hotel przylegający do tej samej plaży i posiada licencję na dostęp do niej pod warunkiem zapewnienia zarządzania, utrzymania i dozoru.

13 Z akt sprawy wynika, że dwa lata wcześniej turystka, posiadająca obywatelstwo angielskie miała podobny wypadek, który również doprowadził ją do paraliżu. Zatem

pozew z tytułu odpowiedzialności za czyn podobny do czynu niedozwolonego wniesiony przeciwko pozwanym jamajskim opiera się nie tylko na fakcie, że nie uprzedzili oni pływających o niebezpieczeństwach związanych z obecnością podwodnych ławic piaszczystych, ale również na fakcie, że nie potraktowali oni poważnie wcześniejszego wypadku.

14 Wszczęcie postępowania stanowiło doręczenie pozwu w dniu 6 października 2000 r., dokonane przez Sheffield District Registry High Court (England & Wales) Civil Division (Zjednoczone Królestwo). Pozew został doręczony N. B. Jacksonowi w Zjednoczonym Królestwie, a w dniu 12 grudnia 2000 r. powód w sprawie przed sądem krajowym otrzymał zezwolenie na doręczenie pozwu pozostałym pozwanym na Jamajce. Pozew został doręczony trzeciej, czwartej i szóstej pozwanej w sprawie przed sądem krajowym, ale nie Mammee Bay Resorts Ltd ani Consulting Services Ltd.

15 Zarówno N. B. Jackson, jak i trzecia, czwarta oraz szósta pozwana w sprawie przed sądem krajowym wnieśli do wspomnianego sądu wniosek o wyłączenie co do nich jego jurysdykcji. Na poparcie swojego wniosku podnieśli, że spór miał ściślejsze związki z Jamajką i że to przed sądem tego państwa spór może zostać rozstrzygnięty w sposób najbardziej odpowiedni dla wszystkich stron i w interesie wymiaru sprawiedliwości.

16 W postanowieniu z dnia 16 października 2001 r. sędzia orzekający jako Deputy High Court Judge w Sheffield (Zjednoczone Królestwo) uznał, że z wyroku z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie C-412/98 Group Josi, Rec. str. I-5925, pkt 59–61 wynika, że możliwość zastosowania zasad jurysdykcji konwencji brukselskiej do danego sporu zależy przede wszystkim od tego, czy pozwany ma swoją siedzibę lub miejsce zamieszkania na terytorium umawiającego się państwa oraz czy konwencja ma zastosowanie do każdego sporu pomiędzy pozwanym zamieszkałym w umawiającym się państwie a powodem zamieszkałym w państwie trzecim. W tych okolicznościach

błędny wydaje mu się wyrok Court of Appeal (Zjednoczone Królestwo) z 1992 r. w sprawie In re Harrods (Buenos Aires) Ltd (1992 AC 72), w którym dopuszczono możliwość, aby sądy angielskie, przy zastosowaniu wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens, rezygnowały z jurysdykcji, którą przyznaje im art. 2 konwencji brukselskiej.

17 Uważając, że on sam nie jest uprawniony do zadania Trybunałowi pytania prejudycjalnego, zmierzającego do wyjaśnienia tej kwestii zgodnie z art. 2 Protokołu z dnia 3 czerwca 1971 r., sędzia orzekający jako Deputy High Court Judge uznał, że w świetle zasad ustanowionych ww. wyrokiem w sprawie Group Josi nie może zawiesić postępowania w stosunku do N. B. Jacksona, ponieważ ma on miejsce zamieszkania w umawiającym się państwie.

18 Niezależnie od związku, jaki mógł mieć z Jamajką pozew przeciwko pozostałym pozwanym, sędzia ten uznał, że w stosunku do nich również nie może zawiesić postępowania, ponieważ konwencja brukselska stoi na przeszkodzie podjęciu decyzji o zawieszeniu postępowania w ramach sprawy przeciwko N. B. Jacksonowi. W przeciwnym przypadku istniałoby ryzyko, że te same fakty i identyczne lub podobne dowody byłyby podstawą rozstrzygnięcia sądów z dwóch państw, które doszłyby do sprzecznych wniosków. Sąd pierwszej instancji orzekł więc, że to sąd Zjednoczonego Królestwa, a nie Jamajki jest odpowiedni dla rozpoznania sporu i oddalił wniosek o wyłączenie jurysdykcji.

19 N. B. Jackson oraz trzecia, czwarta i szósta pozwana wnieśli zażalenie na to postanowienie. Court of Appeal (England & Wales) Civil Division zauważa, że w tym przypadku sądami, które mogą być właściwe dla rozpoznania sporu, są sądy umawiającego się państwa oraz państwa trzeciego. Jeżeli art. 2 konwencji brukselskiej obowiązuje również w tym kontekście, to N. B. Jackson powinien zostać pozwany w Zjednoczonym Królestwie przed sądem miejsca jego zamieszkania, a powód w sprawie przed sądem krajowym nie miałby prawa wnieść przeciwko niemu pozwu, na mocy art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej, na Jamajce, gdzie nastąpiła szkoda, ponieważ to państwo nie jest innym umawiającym się państwem.

Niedopuszczalne jest tworzenie wyjątku od zasady wyrażonej w art. 2 konwencji brukselskiej, w sytuacji gdy ona sama takiego wyraźnego wyłączenia nie zawiera. Zdaniem sądu odsyłającego, kwestia zastosowania wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens na rzecz sądów państwa trzeciego, podczas gdy jeden z pozwanych ma miejsce zamieszkania w umawiającym się państwie, nigdy nie była przedmiotem wyroku Trybunału Sprawiedliwości.

20 Zdaniem powoda w sprawie przed sądem krajowym, art. 2 konwencji brukselskiej jest wiążący, w wyniku czego sąd angielski nie może zawiesić postępowania w Zjednoczonym Królestwie w stosunku do pozwanego mającego w tym państwie miejsce zamieszkania, nawet jeśli uważa, że sąd państwa trzeciego byłby bardziej odpowiedni.

21 Sąd odsyłający zauważa, że jeśli to stanowisko miałoby okazać się poprawne, to może mieć ono ważne konsekwencje w niektórych innych przypadkach dotyczących jurysdykcji wyłącznej lub zawisłości sporu. Dodaje, że wyrok wydany w Anglii, rozstrzygający sprawę co do istoty i podlegający wykonaniu na Jamajce, w szczególności w stosunku do pozwanych jamajskich, może napotkać na przeszkody wynikające z pewnych obowiązujących w tym państwie przepisów w dziedzinie uznawania i wykonywania orzeczeń zagranicznych.

22 W tych okolicznościach Court of Appeal (England & Wales) Civil Division postanowił zawiesić postępowanie i zadać Trybunałowi następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy konwencja brukselska [...] stoi na przeszkodzie temu, aby w sytuacji gdy powód wywodzi jurysdykcję z treści art. 2, sąd umawiającego się państwa, opierając się na prawie krajowym, wyłączył swoją jurysdykcję do rozpoznania

pozwu wniesionego przeciwko osobie mającej miejsce zamieszkania w tym państwie na rzecz sądów państwa trzeciego:

a) jeżeli nie może być brana pod uwagę jurysdykcja sądu innego umawiającego się państwa konwencji brukselskiej;

b) jeżeli nie istnieje żaden łącznik sporu z innym umawiającym się państwem?

2) W przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie pierwsze lit. a) lub b) — czy konwencja brukselska stoi na przeszkodzie takiemu wyłączeniu jurysdykcji we wszystkich okolicznościach, czy też jedynie w niektórych, a jeżeli tak, to w jakich?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pierwszego pytania

23 W celu udzielenia odpowiedzi na pierwsze pytanie należy przede wszystkim ustalić, czy art. 2 konwencji brukselskiej ma zastosowanie do sytuacji takiej, jak w sprawie przed sądem krajowym, tj. gdy powód i jeden z pozwanych mają miejsce zamieszkania na terytorium tego samego umawiającego się państwa i gdy spór pomiędzy nimi przed sądami tego państwa ma pewne związki z państwem trzecim, ale nie z innym umawiającym się państwem. W okolicznościach takich jak w sprawie przed sądem krajowym jedynie w przypadku odpowiedzi pozytywnej potrzebne będzie ustalenie, czy konwencja brukselska stoi na przeszkodzie zastosowaniu przez sąd umawiającego się państwa wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens, zakładając, że art. 2 wspomnianej konwencji przyznałby temu sądowi jurysdykcję ze względu na miejsce zamieszkania pozwanego na terytorium krajowym.

W przedmiocie możliwości stosowania art. 2 konwencji brukselskiej

24 Nic w treści art. 2 konwencji brukselskiej nie wskazuje na to, aby zastosowanie ogólnej zasady jurysdykcyjnej zawartej w tym artykule i opartej wyłącznie na miejscu zamieszkania pozwanego na terytorium umawiającego się państwa podlegało warunkowi istnienia stosunku prawnego wykazującego związek z kilkoma umawiającymi się państwami.

25 Naturalnie samo zastosowanie zasad jurysdykcyjnych konwencji brukselskiej, tak jak to wynika z raportu na temat wspomnianej konwencji przedstawionego przez Jenarda (Dz.U. 1979, C 59, str. 1, 8) wymaga istnienia elementu zagranicznego.

26 Niemniej, międzynarodowy charakter przedmiotowego stosunku prawnego nie musi koniecznie wynikać, dla potrzeb zastosowania art. 2 konwencji brukselskiej, z istnienia związku z kilkoma umawiającymi się państwami, czy to ze względu na istotę sporu, czy odpowiednie miejsca zamieszkania stron sporu. Istnienie związku z umawiającym się państwem i państwem trzecim, polegającego przykładowo na tym, że miejsce zamieszkania powoda i jednego z pozwanych znajduje się w pierwszym państwie, a sporne zdarzenia miały miejsce w drugim, może również nadać przedmiotowemu stosunkowi prawnemu międzynarodowy charakter. Sytuacja ta może w istocie spowodować, tak jak w przedmiotowej sprawie przed sądem krajowym, powstanie w umawiającym się państwie problemów związanych z określeniem międzynarodowej jurysdykcji sądów, które jest jednym z celów konwencji brukselskiej, jak to wynika z trzeciego motywu jej preambuły.

27 Trybunał dokonał już wykładni zasad jurysdykcyjnych zawartych w konwencji brukselskiej, w przypadku gdy powód miał miejsce zamieszkania lub siedzibę

w państwie trzecim, podczas gdy pozwany miał miejsce zamieszkania na terytorium umawiającego się państwa (zob. wyroki z dnia 25 lipca 1991 r. w sprawie C-190/89 Rich, Rec. str. I-3855; z dnia 6 grudnia 1994 r. w sprawie C-406/92 Tatry, Rec. str. I-5439 i ww. wyrok w sprawie Group Josi, pkt 60).

28 Ponadto zasady konwencji brukselskiej w dziedzinie jurysdykcji wyłącznej lub wyraźnych umów dotyczących jurysdykcji również mogą mieć zastosowanie do stosunków prawnych wykazujących związek wyłącznie z jednym umawiającym się państwem i jednym lub kilkoma państwami trzecimi. Dzieje się tak w przypadku art. 16 konwencji brukselskiej w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach oraz najem lub dzierżawa nieruchomości, gdy strony sporu mają miejsce zamieszkania w państwie trzecim, a nieruchomość położona jest w umawiającym się państwie, czy w przypadku art. 17 konwencji brukselskiej, jeżeli umowa dotycząca jurysdykcji, wiążąca przynajmniej jedną stronę zamieszkałą w państwie niebędącym stroną konwencji przyznaje jurysdykcję sądowi znajdującemu się na terytorium umawiającego się państwa.

29 Podobnie, nawet jeżeli jest prawdą, jak podkreślił rzecznik generalny w pkt 142–152 swojej opinii, że zasady konwencji brukselskiej dotyczące zawisłości sporu i spraw wiążących się ze sobą lub dotyczące uznawania i wykonywania mają zastosowanie, co jasno wynika z ich treści, do stosunków pomiędzy różnymi umawiającymi się państwami, ponieważ dotyczą one albo postępowań zawisłych przed sądami różnych umawiających się państw, albo orzeczeń wydanych przez sądy jednego z umawiających się państw w celu ich uznania i wykonania w innym umawiającym się państwie, nie umniejsza to faktu, że spory, których dane postępowania i orzeczenia dotyczą, mogą mieć międzynarodowy charakter, wykazując związek z umawiającym się państwem i państwem trzecim i mogą odwoływać się z tego względu do ogólnej zasady jurysdykcyjnej zawartej w art. 2 konwencji brukselskiej.

30 Pozwani w sprawie przed sądem krajowym i rząd Zjednoczonego Królestwa podnieśli przeciwko tezie o zastosowaniu art. 2 do sytuacji prawnej wykazującej związek z tylko jednym umawiającym się państwem i jednym lub kilkoma państwami niebędącymi stroną konwencji argument oparty na zasadzie względnego skutku umów międzynarodowych, twierdząc, że konwencja brukselska nie może nakładać żadnego obowiązku na państwa, które nie wyraziły zgody na związanie nią.

31 Należy w tym względzie stwierdzić, że wyznaczenie sądu umawiającego się państwa, jako mającego jurysdykcję ze względu na miejsce zamieszkania pozwanego na terytorium tego państwa, nawet w stosunku do sporu, który przynajmniej w części, ze względu na swój przedmiot albo miejsce zamieszkania powoda, wiąże się z państwem trzecim, nie jest w stanie nałożyć na to ostatnie państwo żadnego obowiązku.

32 N. B. Jackson i rząd Zjednoczonego Królestwa podkreślili również, dla uzasadnienia zastosowania art. 2 konwencji brukselskiej wyłącznie do sporów wiążących się z kilkoma umawiającymi się państwami, że podstawowym celem, konwencji jest zapewnienie swobodnego przepływu orzeczeń pomiędzy umawiającymi się państwami.

33 W tym względzie prawdą jest, że art. 220 tiret czwarte Traktatu WE (obecnie art. 293 tiret czwarte WE), na podstawie którego Państwa Członkowskie zawarły konwencję brukselską, ma na celu ułatwienie funkcjonowania wspólnego rynku poprzez przyjęcie zasad jurysdykcyjnych dla związanych z nim sporów i zniesienie, w miarę możliwości, trudności związanych z uznawaniem i wykonywaniem orzeczeń na terytoriach umawiających się państw (wyrok z dnia 10 lutego 1994 r. w sprawie C-398/92 Mund & Fester, Rec. str. I-467, pkt 11). Z tego względu nie ulega wątpliwości, że konwencja brukselska przyczynia się do należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego.

34 Niemniej jednolite zasady jurysdykcyjne zawarte w konwencji brukselskiej nie stosują się wyłącznie do sytuacji mających rzeczywisty i wystarczający związek z funkcjonowaniem rynku wewnętrznego, co oznacza z definicji udział kilku Państw Członkowskich. Wystarczy stwierdzić w tym względzie, że samo ujednolicenie norm w dziedzinie sporów o właściwość oraz uznawania i wykonywania orzeczeń, dokonane przez konwencję brukselską w stosunku do sporów zawierających element zagraniczny, ma niewątpliwie na celu zniesienie przeszkód w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego, które mogą wynikać z różnic w uregulowaniach krajowych w tej dziedzinie (zob. analogicznie, odnośnie do dyrektyw harmonizacyjnych opartych na

art. 95 WE, mających na celu polepszenie warunków ustanowienia i funkcjonowania rynku wewnętrznego, wyrok z dnia 20 maja 2003 r. w sprawach połączonych C-465/00, C-138/01 i C-139/01 Österreichischer Rundfunk i in., Rec. str. I-4989, pkt 41 i 42).

35 Z powyższego wynika, że art. 2 konwencji brukselskiej ma zastosowanie do sytuacji takiej jak w sprawie przed sądem krajowym, dotyczącej stosunków pomiędzy sądami jednego umawiającego się państwa a sądami jednego państwa trzeciego, a nie stosunków pomiędzy sądami kilku umawiających się państw.

36 W następnej kolejności należy ustalić, czy w takiej sytuacji konwencja brukselska stoi na przeszkodzie temu, aby sąd umawiającego się państwa wyłączył jurysdykcję wynikającą z art. 2 wspomnianej konwencji, przy zastosowaniu wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens.

W przedmiocie zgodności wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens z konwencją brukselską

37 Należy przede wszystkim zauważyć, że art. 2 konwencji brukselskiej ma charakter wiążący i z samego jego brzmienia wynika, że od podstawowej zasady w nim wyrażonej można odstąpić jedynie w przypadkach przewidzianych wyraźnie w konwencji (zob. w przedmiocie obowiązkowego charakteru systemu jurysdykcji ustanowionego przez konwencję brukselską wyroki z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie C-116/02 Gasser, Rec. str. I-14693, pkt 72 i z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie C-159/02 Turner, Rec. str. I-3565, pkt 24). Nie ulega wątpliwości, że wyjątek oparty na teorii forum non conveniens nie został przewidziany przez autorów konwencji, nawet jeśli kwestia ta była omawiana podczas opracowywania

konwencji z dnia 9 października 1978 r. w sprawie przystąpienia Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa, jak to wynika z raportu na temat wspomnianej konwencji przedstawionego przez Schlossera (Dz.U. 1979, C 59, str. 71, pkt 77 i 78).

38 Poszanowanie zasady bezpieczeństwa prawnego, które stanowi jeden z celów konwencji brukselskiej (zob. w szczególności wyroki z dnia 28 września 1999 r. w sprawie C-440/97 GIE Groupe Concorde i in., Rec. str. I-6307, pkt 23 i z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-256/00 Besix, Rec. str. I-1699, pkt 24) nie byłoby w pełni zagwarantowane, gdyby należało zezwolić sądowi mającemu jurysdykcję na podstawie niniejszej konwencji na zastosowanie wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens.

39 Zgodnie z preambułą konwencji brukselskiej ma ona na celu wzmocnienie we Wspólnocie ochrony prawnej osób tam zamieszkałych poprzez ustanowienie wspólnych zasad jurysdykcyjnych, mających zagwarantować pewność co do podziału jurysdykcji pomiędzy różnymi sądami krajowymi, do których określona sprawa może być wniesiona (ww. wyrok w sprawie Besix, pkt 25).

40 Trybunał orzekł zatem, że zasada bezpieczeństwa prawnego wymaga w szczególności, aby zasady jurysdykcyjne stanowiące wyjątek od ogólnej zasady zawartej w art. 2 konwencji brukselskiej były interpretowane w taki sposób, aby normalnie poinformowany pozwany mógł rozsądnie przewidzieć, przed który sąd, poza sądem państwa jego miejsca zamieszkania, może być pozwany (ww. wyroki w sprawie GIE Groupe Concorde i in., pkt 24 i w sprawie Besix, pkt 26).

41 Zastosowanie teorii forum non conveniens, która pozostawia sądowi, do którego sprawa została wniesiona, szeroki zakres swobodnej oceny kwestii, czy sąd

zagraniczny jest bardziej odpowiedni dla orzekania co do istoty sporu, mogłoby mieć wpływ na przewidywalność zasad jurysdykcyjnych ustanowionych przez konwencję brukselską, a w szczególności zasady zawartej w art. 2 i w rezultacie, na zasadę bezpieczeństwa prawnego będącą podstawą tej konwencji.

42 Ochrona prawna osób zamieszkałych we Wspólnocie byłaby również zagrożona. Z jednej strony, pozwany, któremu na ogół wygodniej jest bronić się przed sądami jego miejsca zamieszkania, nie byłby w stanie w okolicznościach takich jak w sprawie przed sądem krajowym rozsądnie przewidzieć, przed który sąd może być pozwany. Z drugiej strony, w przypadku podniesienia zarzutu, że sąd zagraniczny byłby bardziej odpowiedni dla rozpoznania sporu, powód musiałby udowodnić, że przed sądem zagranicznym nie będzie w stanie uzyskać ochrony swoich praw, a w razie gdyby sąd, przed który wniesiono sprawę, zdecydował się uwzględnić zarzut, udowodnić, że sąd zagraniczny nie ma jednak jurysdykcji dla rozpoznania sporu albo że powód nie ma w rzeczywistości możliwości rzetelnego procesu przed tym sądem, niezależnie od tego, że wniesienie nowej skargi do sądu innego państwa pociąga za sobą koszty i przedłuża postępowanie.

43 Ponadto dopuszczalność stosowania wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens w ramach konwencji brukselskiej spowodowałaby ryzyko naruszenia jednolitego stosowania zasad jurysdykcyjnych w niej zawartych, ponieważ wyjątek ten jest uznawany jedynie przez ograniczoną liczbę umawiających się państw, podczas gdy celem konwencji brukselskiej jest właśnie ustanowienie wspólnych zasad i wyłączenie niewspółmiernych zasad krajowych.

44 Pozwani w sprawie przed sądem krajowym zwracają uwagę na negatywne konsekwencje praktyczne, które w tym przypadku wynikałyby z obowiązku rozpoznania istoty sporu przez sądy angielskie, w szczególności odnoszące się do

kosztów postępowania, możliwości zwrotu kosztów w Anglii w przypadku oddalenia pozwu, trudności związanych z odległością geograficzną, koniecznością oceny istoty sporu według jamajskich kryteriów, możliwości uzyskania na Jamajce wykonania orzeczenia wydanego zaocznie i niemożliwości wniesienia powództwa wzajemnego przeciwko pozostałym pozwanym.

45 W tym względzie, niezależnie od stopnia realności tych trudności, wystarczy zauważyć, że takie rozważania, które istotnie mogą być wzięte pod uwagę w ramach stosowania wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens, nie są w stanie podważyć obowiązkowego charakteru podstawowej zasady jurysdykcyjnej zawartej w art. 2 konwencji brukselskiej z wyżej przedstawionych powodów.

46 Biorąc pod uwagę całość powyższych rozważań, należy odpowiedzieć na pierwsze pytanie, że konwencja brukselska stoi na przeszkodzie temu, aby sąd umawiającego się państwa wyłączył jurysdykcję wynikającą z art. 2 tej konwencji na tej podstawie, że sąd innego państwa niebędącego stroną konwencji jest bardziej odpowiedni dla rozpoznania sporu, nawet jeżeli nie może być brana pod uwagę jurysdykcja sądu innego umawiającego się państwa lub nawet jeżeli w sporze nie występuje żaden łącznik z innym umawiającym się państwem.

W przedmiocie drugiego pytania

47 W swoim drugim pytaniu sąd odsyłający zapytuje co do zasady, czy w przypadku uznania przez Trybunał, że konwencja brukselska stoi na przeszkodzie zastosowaniu wyjątku opartego na doktrynie forum non conveniens, taka ocena obowiązuje we wszystkich okolicznościach, czy też jedynie w niektórych.

48 Z postanowienia odsyłającego oraz z uwag pozwanych w sprawie przed sądem krajowym i rządu Zjednoczonego Królestwa wynika, że drugie pytanie dotyczy przypadku zawisłości sporu lub związku sprawy z postępowaniem zawisłym przed sądem państwa niebędącego stroną konwencji oraz umowy dotyczącej jurysdykcji przyznającej ją na rzecz takiego sądu lub powiązania z tym państwem takiego rodzaju jak te, o których mowa w art. 16 konwencji brukselskiej.

49 Postępowanie przewidziane w art. 234 WE jest instrumentem współpracy pomiędzy Trybunałem a sądami krajowymi, dzięki któremu Trybunał dostarcza sądom elementów wykładni prawa wspólnotowego, które są im niezbędne dla rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów (zob. w szczególności wyroki z dnia 8 listopada 1990 r. w sprawie C-231/89 Gmurzynska-Bscher, Rec. str. I-4003, pkt 18; z dnia 12 marca 1998 r. w sprawie C-314/96 Djabali, Rec. str. I-1149, pkt 17 i z dnia 21 stycznia 2003 r. w sprawie C-318/00 Bacardi-Martini i Cellier des Dauphins, Rec. str. I-905, pkt 41).

50 Zatem uzasadnieniem odesłania prejudycjalnego nie jest wydanie doradczych opinii w odpowiedzi na ogólne lub hipotetyczne pytania, ale to, że jest ono potrzebne dla skutecznego rozwiązania sporu (zob. podobnie ww. wyroki w sprawach Djabali, pkt 19; Bacardi-Martini i Cellier des Dauphins, pkt 42 i wyrok z dnia 25 marca 2004 r. w sprawach połączonych od C-480/00 do C-482/00, C-484/00, od C-489/00 do C-491/00 i C-497/00 do C-499/00 Azienda Agricola Ettore Ribaldi i in., Rec. str. I-2943, pkt 72).

51 W omawianym przypadku jest oczywiste, że sytuacje faktyczne wskazane w pkt 48 niniejszego wyroku nie mają miejsca w sporze przed sądem krajowym.

52 W rezultacie odpowiedź na drugie pytanie jest bezprzedmiotowa.

W przedmiocie kosztów

53 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny w stosunku do postępowania przed sądem odsyłającym, zatem do niego należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, z wyjątkiem kosztów poniesionych przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Konwencja z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, w brzmieniu zmienionym Konwencją z dnia 9 października 1978 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Konwencją z dnia 25 października 1982 r. w sprawie przystąpienia Republiki Greckiej oraz Konwencją z dnia 26 maja 1989 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalskiej stoi na przeszkodzie temu, aby sąd umawiającego się państwa wyłączył swoją jurysdykcję, wynikającą z art. 2 niniejszej konwencji na tej podstawie, że sąd państwa niebędącego stroną konwencji jest bardziej odpowiedni dla rozpoznania danego sporu, nawet jeżeli nie może być brana pod uwagę jurysdykcja sądu innego umawiającego się państwa, lub nawet jeżeli w sporze nie występuje żaden łącznik z innym umawiającym się państwem.

Podpisy